



Kvindelighed og Ridderlighed

Taler

Nils Christian Egede Hertzberg

Dato

6 juni 1890

Sted

Stortinget

Omstændigheder

Debatt om stemmerett for kvinder

- 1 Jeg har en levende Fornemmelse af, at det ikke her i denne Forsamling er Stedet til at komme med en akademisk Exkurs angaaende Kvindeemancipationen. Jeg agter heller ikke at forfølge Repræsentanten fra Bratsberg Hr. Ullmann i den spredte Fægtning, som han aabnede her igaar. Jeg skal kun tillade mig at udtale
- 5 min Anerkjendelse af, at han var saa spøgefuld; thi jeg kan medgive ham, at der virkelig er adskilligt i denne Sag, som vi her debatterer, som kan indbyde til Spøg.

- Komitéminoriteten gaar, som den siger, ud fra den enkle, uimodsigelige
- 10 Sandhed, som efter dens Mening hidtil dog altfor lidet har trængt igjennem, at Kvinden ligesaavel som Manden er og bør ansees for et Menneske osv. Det synes efter dette, som om Minoriteten sigter dem, som ikke kommer til samme Konklusion som den selv, for ikke fuldt at have erkjendt denne enkle og uimodsigelige Sandhed. Jeg hører til dem, som ikke anser det heldigt, at der
- 15 tildeles Kvinder politisk Stemmeret. Men jeg mener dog, hvad Ridderlighed overfor Kvinden angaar, ikke at staa tilbage hverken for den ærede Komitéminoritet og heller ikke for Repræsentanten fra Bratsberg, som igaar i saa stærke og varme Ord hævdede Kvindens politiske Ligestilling med Manden. Ja, jeg mener mig endogsaa at være i Besiddelse af en større Ridderlighed end
- 20 disse Herrer, fordi jeg vil spare vore Kvinder fra en af Livets haardeste Konflikter.

- Ogsaa jeg erkjender fuldt ud, at Kvinden er et Menneske, eller som Minoriteten i velvalgte Ord udtrykker det, «at hun er et selvstændigt, tænkende og villende
- 25 Væsen med Rettigheder og Pligter og personlig Ansvar». Jeg erkjender dette; men herav følger efter min Mening ingenlunde, at hun derfor skulde have Krav paa politisk Stemmeret. I det hele taget forekommer det mig, at Mindretallet

blander sammen to Ting, som maa holdes ud fra hinanden. Det, som man i vore
30 Dage kalder Kvindeemancipation eller Kvindesagen, har nemlig 2 Sider.

Den ene Side er den, som jeg vil kalde for den økonomisk-social. Vore Dages
Arbeidsforhold har bevirket, at der navnlig blandt Kvinderne er et stort Antal,
som er blevet arbejdsløse, idet der er blevet et Overskud af Arbeidskraft
35 ligeoverfor det Arbejde, som er forhaanden. Det er dog ikke saa meget de
Kvinder, som er henviste til det grovere legemlige Arbejde, som dette gjælder.
Saaledes f. Ex. udover Landsbygden, hvor de fleste Kvinder faar fuld
Anvendelse for sin Tid og sine Arbeidskræfter i Huset og Hjemmet, der er dette
sociale Onde af meget mindre Betydning, og det samme kan ogsaa siges for en
40 stor Del at gjælde den kvindelige Arbejderklasse i Byerne. Det er i et ganske
andet Lag i Samfundet, at denne økonomiske og sociale Nødstilstand findes.
Det er blandt alle dem, hvis Traditioner og Opdragelse har gjort, at de ikke vel er
skikkede for det grovere legemlige Arbejde.

45 Antallet af ubeskjæftigede Kvinder i disse Samfundslag er, som alle Landes
Statistik udviser, i stadig Stigende. Navnlig er det Tilfældet i de store Byer eller i
det hele taget overalt, hvor man er kommen længst bort fra de simple og
naturlige Forhold. Der er saaledes ogsaa hos os, navnlig her i Kristiania, et
ganske overordentlig stort Antal Kvinder, hvem det ikke har lykket at faa en
50 Beskjæftigelse, hvorved de er i Stand til selv at erhverve sit Livsophold. Det
Krav, som altid har været opstillet til Sønnerne, at de, naar de er komne ud over
sine Læreaar, skal forsørge sig selv, bliver nu mere og mere reist ogsaa for
Kvindernes Vedkommende. Det er jo saa, at vore Dages økonomiske Forhold er
af den Natur, at Familiefædrene ikke økonomisk orker at lade de voxne Døtre
55 være hjemme, men maa kræve, at de selv forsørger sig. Det er den
Omstændighed, som har reist denne Side, den økonomisk-social, af
Kvindebevægelsen, og det er denne Side, som jeg vil regne for fuldt berettiget,
paa samme Tid som jeg fastholder, at den ikke maa blandes sammen med den
Side, som jeg vil kalde den radikale.

60 Man kan beklage, at der er saa mange Kvinder, rigt udrustede med Arbeidskraft
og Arbeidslyst, som ikke kan finde en passende Beskjæftigelse eller passende
Anvendelse for disse sine Egenskaber. Den naturligste Anvendelse af dem er i
Huset og Hjemmet, men vore Dages Samfundsforhold er nu engang blevne
65 saadanne, at ikke alle der kan finde, hvad jeg, som sagt, vil kalde for den
naturligste Anvendelse for sin Arbeidskraft. Og derfor bør Bestræbelserne

utvivlsomt gaa ud paa at gjøre, hvad man kan, for at raade Bod paa, hvad jeg vil kalde et af vor Tids allerstørste sociale Onder.

70

Det blev af den ærede Repræsentant fra Bratsberg igaar nævnt, at der intet bør være i Veien for, at Kvinder kan anvendes paa alle de Livets Omraader, som Manden hidindtil har indehavt; han nævnte i denne Forbindelse Embedsstanden. Ja, for mit personlige Vedkommende vil jeg sige, at der findes 75 de Embeder, som jeg ikke vilde nære nogen Betænkelse ved at overdrage til Kvinder, f. Ex. alle de, hvor hun ikke sættes i den strenge og haarde Rapport til Virkeligheden og alle dens Konflikter, f. Ex. i Postvæsenet eller ved de offentlige Kontorer. Men der findes ogsaa Bestillinger, ligeoverfor hvilke man - jeg appellerer til den sunde Fornuft - siger: Nei, i dem vil vi nødig se Kvinder. Jeg 80 tror saaledes f. Ex. ikke, at det vilde være noget opbyggeligt Syn at se en Kvinde paa Prædikestolen. Heller ikke tror jeg, at der er mange, som vilde finde det at svare til det Ideal, man nu fra gammel Tid har havt af Kvindeligheden - kanske det er et forældet Ideal, men der er nu ialfald mange, som holder paa det endnu - at se hende f. Ex. som Søofficer eller som Ritmester eller Kaptein ved Linie eller 85 Landværn, og endnu mindre f. Ex. som Matroser, som Søfolk og som Politikonstabler. Der er her utvivlsomt en Grændse. Det er ikke saa ganske let at sige netop, hvor Grænsen findes; men der findes en Grændse, og denne Grændse er det, som jeg og alle de gammeldagse kalder for Kvindelighed.

90 Jeg har heller slet intet mod, at Kvinden i høiere Grad end hidtil anvendes f. Ex. i Skolens og i Fattigvæsenets Tjeneste. Jeg tror, at her er et Felt for hendes Evner og Begavelse. Dog vil jeg udtrykkelig forbeholde mig, at det hovedsagelig da skal være den Side af denne Virksomhed, som befatter sig med Opsynet, at gaa omkring i Husene og Familierne og der virke for Skolens og Fattigpleiens Sag. 95 Jeg skal end videre gaa saa langt, at jeg vil udtale Ønskeligheden af, at der ogsaa, mere end hidtil maatte gives Kvinden Adgang til med sin Stemmegivning at indvirke f. Ex. paa Ordningen af vor Gudstjeneste. Jeg tror, det vilde være meget heldig med Hensyn til liturgiske Spørgsmaal og andre, om man ogsaa vilde lade vore Kvinder, som jo er de, der fornemmelig med trofast Kjærlighed holder ved 100 vor Kirke - om man ogsaa lod dem faa Adgang til at invirke paa dette.

Men der er en anden Side af Kvindebevægelsen, som er reist af en Verdens- og Livsanskuelse, som er vidt forskjellig fra den, fra hvilken den Bevægelse, jeg sidst omtalte, er udgaaet - en Bevægelse, som gaar ud fra en Livsanskuelse, der er 105 grundet paa Theorierne om almindelige og naturlige Menneskerettigheder, og

som navnlig har Stuart Mill som sin berømte Talsmand. Det er fra denne Side, at Kravet paa politisk Stemmeret for Kvinder er reist, og jeg tror, at det vilde være ganske nyttigt, om man stillede sig for Øie, hvad det egentlig er, som denne
110 radikale Bevægelse bærer i sitt Skjød; det kunde da kanske hænde, at mange, baade Kvinder og Mænd, som slutter sig hertil, vilde komme til at tage Afstand fra den, naar de har seet, i hvilket Følge de i saa Tilfælde indordner sig.

Jeg skal blot i nogle faa Træk nævne det karakteristiske ved den Bevægelse. Den
115 grunder sig først og fremst paa, at Mand og Kvinde ikke alene er sideordnede - thi det forstaar sig, det er de; ikke blot i rent menneskelig Henseende, men i kristelig Henseende staar Mand og Kvinde fuldstændig lige - men den gaar ud paa, at de ogsaa er lige i Anlæg, i Evner og i Udrustning, og paa Grund af den Lighed kræves der for Kvinden den samme Adgang til alle kommunale og
120 offentlige Stillinger, som hidtil har været aabne for Mænd, f. Ex. Ansættelse som kommunale og offentlige Bestillings- og Embedsmænd, i Retsvæsenets Tjeneste, i Forsvarsvæsenets, i Kirkens, og i første Linie kommunal og statsborgerlig Stemmeret og Valgbarhed, ogsaa til Nationalforsamlingene.

125 Dette er den ene Side. I Forbindelse hermed staar ogsaa Kravet paa Ægteskabets Forandring fra, hvad det nu er, en livsvarig, uopløselig Forbindelse, over hvilken de alvorsfulde Ord staar: indtil Døden skiller Eder ad - til en Forbindelse alene efter Overenskomst, uden at denne Forbindelse behøver som Mellemmand ved dens Stiftelse hverken borgerlige eller kirkelige Embedsmænd - en Forbindelse,
130 som naarsomhelst kan løses af den ene eller begge Parter - Frihed til at indgaa nye Forbindelser, uden at der derfor falder nogen Skygge paa nogen af Parterne.

I Forbindelse hermed staar ogsaa denne Betragtning af Hjemmene; thi med disse Samfundsforhold, som den radikale Bevægelse stiller i Udsigt, blir
135 Hjemmene overflødige. Man kan opdrage sine Børn selv, om man ønsker, hvis ikke, skal Samfundet sørge for, at der er Pleiestiftelser og Opdragelsesanstalter, hvor man kan sende sine Børn hen. Hjemmene vil erstattes, og mere end erstattes ved alskens Foranstaltninger, f. Ex. fælles Spiselokaler, fælles Vaskerier, fælles Lokaler til Forlystelse og Underholdning.

140 Jeg har nævnt dette for at vise, hvad det er for Tanker, som er i indre organisk Forbindelse med vore Dages radikale Bevægelse, som har reist det stærke Krav om Kvindens kommunale og politiske Stemmeret. Man indvender her og siger: Men Samfundet, det vedkommer dog i dybeste Forstand ogsaa Kvinden, ogsaa

hun har sine stærke Interesser af, hvorledes Samfundet arter sig, hun maa derfor ikke udelukkes fra ogsaa der at varetage sine Interesser. Stuart Mill siger, at Kvinden har Krav paa, Stemmeret i sit eget Kjøns Interesse; hvilken lovlig Beskyttelse, siger han, kan Kvinderne vente, naar Lovene gives af Mændene, deres Herrer? Stemmeret og Valgbarhed, siger man, det er jo almindelige Menneskerettigheder, hvorfor da udelukke Kvinden fra, hvad der er hendes ubestridelige Ret? Men, Hr. Præsident, Stemmeret kan ikke indregistreres blandt de almindelige Menneskerettigheder, saaledes som f. Ex. Sikkerhed for Person eller Sikkerhed for Eiendom eller Ret til borgerlig og kristelig Oplysning. Jeg skal ikke indlade mig videre paa denne Side af Sagen, den er ved en foregaaende Leilighed vidløftig omhandlet i denne Forsamling, jeg skal blot markere, at Stemmeret har Samfundets Tarv for Øie, og i Overdragelsen af denne Rettighed er Samfundet bundet af Hensynet til sin egen Bestaaen og sin egen Velfærd. Intet Individ har derfor som saadant Krav paa Delagtighed i det, man kalder for Stemmeret, og saaledes heller ikke Kvinden.

Man kan spørge: Men Samfundet da, kræver da ikke Samfundet som saadant denne Stemmeret? Der er dog, siger man, Kvinder, som ligesaa godt, ja bedre end mangan Mand har Skjøn paa, Indsigt i Samfundets Interesser; er dette saa, hvorfor da udelukke hende fra en Befatning, som hun ofte har en saa aabenbar Udrustning for? Det vilde utvivlsomt i mange Henseender være noksaa ønskeligt, at Kvinden fik Indflydelse paa Samfundets vigtigste Spørgsmaal. Jeg skal nævne, at der gives de Interesser i Samfundet, som f. Ex. de moralske Interesser, som utvivlsomt vilde hævdes meget varmt og meget stærkt af Kvinderne.

Det blev af den ærede Repræsentant fra Bratsberg igaar nævnt, at han kan ikke forstaa, at vi Høiremænd har saameget imod dette, fordi efter hans Mening vilde Kvinderne, dersom de fik Stemmeret, tilføre Høire en ganske stor Styrke. Nu ja, det kan gjerne være; men naar jeg nu alligevel ikke er med paa at ønske dette; maa det vise min store Upartiskhed i dette Spørgsmaal. Sagen er nemlig den, at hvis man vil meddele Kvinden Stemmeret, saa vil dette saa langt fra være i Samfundets Interesse, at det efter min bedste Overbevisning vil være et stort Tab og en stor Skade just for Samfundet som saadant; thi her vil jeg pege paa den store Lov, som gaar igjennem det menneskelige Samfund, den Lov, hvorpaa hele Samfundet hviler, og det er Loven om Arbeidsfordelingen. - Netop derved, at Kvinden har faaet sit Kald og sin Gjerning i Verden, som hun har særlig Udrustning og Begavelse for, netop derfor er det, at vi Mænd kan ofre os

185 udelukkende for den Side af Livsgjærningen, som vi fremfor hende har en
naturlig Udrustning for. At bytte om disse Arbeider, det vilde være at omstyrte
en Ordning, som baade Naturen og Historien har stadfæstet og som vi derfor
kan betegne som en guddommelig Anordning. At bytte om dette, vilde være det
190 samme som at fremkalde en Forvirring, som vilde begynde med at nedbryde
Hjemmene og ende med at opløse Samfundet. Det vilde være at drage Kvinden
bort fra det Kald, som Kristendommen ikke mindre end Naturen og Historien
har anvist hende, drage hende bort fra en Sfære, hvor hun ikke let kunde
erstattes; det vilde være at drage hende over i de offentlige Kampe og Konflikter,
hvor hendes Deltagelse vil bringe hende i Situationer, om hvilke jeg maa sige, at
195 jeg ved ikke, om jeg skal betegne dem mest som pinlige eller som latterlige. Den
ærede Repræsentant fra Bratsberg søgte igaar at bortmane nogle
Skræmmebilleder, som man opstiller mod Kvindens Stemmeret. Han sagde, at
det dog ikke er saa farlig, det vilde dog, høiest taget, ikke blive mer end 56 à 57
Kvinder i Nationalforsamlingen. Ja, hvoraf ved den ærede Reræsentant det?
200 Dersom man ikke til den Tid faar Forholdstallsvalg, vil det lettelig kunne hænde
sig, at ikke bare blive de 56 - 57, men at hele Nationalforsamlingen kommer til
at bestaa af Kvinder; thi det er en bekjent Sag, at Kvinderne i ethvert Samfund er
i Majoritet, og hos os gjælder den samme Regel. Han søgte fremdeles at
bortmane Skræmmebilledet ved at sige, at det er Overdrivelse dette, hvad Følgen
205 vil blive. Jeg er slet ikke saa sikker paa, at det ikke kan drage mangehaande farlige
og ubehagelige Følger efter sig. Den ærede Repræsentant fra Bratsberg var saa
venlig for nogle Uger siden i en Debat at indbyde mig til at besøke ham paa hans
private Skole for at se, hvordan det der gaar til. Nu ja, jeg skal ikke have noget
mod at modtage en saadan Indbydelse, men jeg vil betænke mig paa at
210 efterkomme den, dersom Kvinders Stemmeret bliver vedtaget her; thi det kunde
da hænde sig, at naar jeg kom der, var Manden alene hjemme, og Konen var i
denne Sal. Jeg vilde da ialdfald for Forsigtighets Skyld forsyne mig med en god
Nisteskræppe; thi det kunde hænde, at den Rolle, Husfaderen kom til at spille,
var "Mandens, som skulde stille hjemme", og som han til sidst fant staaende paa
215 Hovedet i Grødgryden. - Efter det Forslag, som her er paa Tale, heder det, og
med fuld Ret, kan det let hænde sig, at naar en Kvinde indtræder i Ægteskab, vil
hun paa grund av selve dette Faktum miste sin Stemmeret. Hr. Ullmann sagde,
at vi skulde være praktiske. Ja, det maa være mig tilladt ogsaa at være praktisk, og
da vil jeg sige, at det kan saamen blive vanskelig nok for en Mand at faa Kone;
220 thi det kunde hænde sig, at Kvinderne vilde sige: Ja, mine Herrer, jeg har al
Agtelse for Dere, men - min Stemmeret har jeg kjærere. Et saadant Svar vilde
vistnok de 4500 Kvinder, som jeg her holder i min Haand, give paa et saadant

Spørgsmaal. Endvidere er der en anden praktisk Ulampe, som man har kunde
225 udsætte sig for, og det er den, at de ugifte ældre Kvinder og Enker, som havde
bevaret sin Stemmeret, vilde have Medlidenhed med sine uheldige gifte Søstre,
tage Revanche over de gifte Mænd saaledes, at de ikke gav nogen af dem sine
Stemme. Følgen kunde blive den, at denne Forsamling kom til at bestaa af ugifte
Kvinder over en vis Alder og af Enker samt af Enkemænd og ungarle. Jeg tror
230 ikke, at en saadan sammensætning just vilde være saa heldig for
Nationalforsamlingen - ialfald vilde det være en meget ensidig Sammensætning.
Dersom Kvinden ikke øver nogen direkte, umiddelbar Indflydelse paa de
offentlige Anliggender, des større er den indirekte, den middelbare Indflydelse.
Hun staar i saa nøie Forbindelse med os, det daglige Liv giver saa mangfoldige
235 Anledninger til gjensidig Paavirkning, at jeg ikke tvivler paa, at det vil blive, som
det altid har været i Verden, at Kvinden paa denne Maade vil kunne øve den
allerstørste Indflydelse paa Samfundet gennem os Mænd. Det er, som Digteren
siger: «Der staar Kvinder bag.» Ja, det hænder maaske oftere, end vi Mænd har
Anelse om, at der staar Kvinder bag. Naar det spørges: hvorfra har denne eller
240 hin Mand sin politiske Anskuelse - jeg tænker man ofte kunde faa det Svar: Ja,
derom faar Du spørge hans Kone. -

Jeg skal ikke opholde Thinget længere; jeg skal blot slutte med at sige, at mit
Standpunkt er dette, at det er Mandens Opgave at repræsentere, hans og ikke
245 Kvindernes; det er Mandens Opgave at bære Byrderne, at bære de største og de
sværeste Byrder og at spare Kvinderne for disse; thi disse Byrder vil vi ikke lægge
over paa Kvinderne. Da vilde vi komme til at vende op og ned paa Samfundet,
da vilde vi komme til at berøve Kvinden hendes ædleste og dyrebareste Magt.

250

Kilde

Storthingstidende 1890, s.1264 - 1267

Emner

Innlegg i Stortinget, Kvinnesak, Likestilling, Stemmerett

255

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kvindelighed-og-ridderlighed>

260